

РОЛЬ СУДУ (СУДДІ) У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ПОВАГУ ДО ГІДНОСТІ ПІД ЧАС РОЗГЛЯДУ КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ

Л. БАРТАЩУК,
суддя Дніпровського районного суду м. Києва

SUMMARY

This article considered jurisdiction of court on providing of realization of human right on respect of his dignity during judicial consideration of criminal case, and also realization of the indicated right in the judicial stages of criminal trial.

Key words: honor, dignity, judicial trial, human right.

* * *

Досліджено компетенція судді по забезпеченню реалізації права людини на повагу до її гідності під час судового розгляду кримінальної справи, а також реалізація зазначеного права у судових стадіях кримінального судочинства.

Ключові слова: честь, гідність, судовий розгляд, права людини.

* * *

Исследованы компетенция судьи по обеспечению реализации права человека на уважение его достоинства во время судебного рассмотрения уголовного дела, а также реализация указанного права в судебных стадиях уголовного судопроизводства.

Ключевые слова: честь, достоинство, судебное разбирательство, права человека.

Постановка проблеми. Проведення в Україні судово-правової реформи передбачає становлення самостійної та незалежної судової влади, яка відіграватиме роль одного з балансів в механізмі стримувань та противаг з позиції теорії розподілу влад.

У зв'язку з підвищенням ролі судової влади в державі можна впевнено стверджувати, що судовий захист відноситься до найважливіших засобів захисту прав і свобод людини від будь-яких правопорушень, у тому числі і від незаконних посягань на її гідність під час розгляду кримінальної справи.

Дослідження ролі судді по забезпеченню реалізації права людини на повагу до її гідності під час судового розгляду кримінальної справи, а також реалізації зазначеного права у судових стадіях кримінального судочинства, дозволить оцінити сучасний зміст цих правовідносин, виявити найбільш суттєві закономірності, намітити шляхи та засоби вдосконалення, а також спрогнозувати подальший розвиток.

Аналіз останніх публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питання, які стосувалися ін-

ституту поваги до особистості у кримінальному судочинстві, охорони гідності людини під час кримінально-процесуального провадження та забезпечення гарантій прав учасників процесу в цілому, у різні часи розглядалися в роботах С.А. Альперта, Т.В. Варфоломеевої, Ю.М. Грошевого, Л.Д. Кокорева, О.П. Кучинської, О.М. Ларіна, Л.Н. Лобойка, В.Т. Маляренка, П.П. Михайленка, М.М. Михеєнка, В.Т. Нора, І.Л. Петрухіна, В.М. Савицького, М.С. Строговича, М.О. Чельцова, В.П. Шибіки, та інших. Питання розвитку законодавства у галузі пова-

ги до прав та свобод людини під час кримінального судочинства ставали предметом обговорення чисельних круглих столів, науково-практичних конференцій та дискусій на сторінках спеціальних юридичних видань. Однак проблема забезпечення права людини на повагу до гідності під час судового розгляду кримінальної справи залишається далеко не вичерпаною, що й обумовило вибір автором даної теми дослідження.

Метою дослідження є аналіз нормативно-правових актів, що регулюють діяльність інституту забезпечення права людини на повагу до гідності під час судового розгляду кримінальної справи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливість втілення в кримінальному судочинстві такого конституційного положення як право людини на повагу до її гідності визначається тим, що саме в цій області державної діяльності в найбільшій мірі виявляється можливість

державних органів і посадових осіб застосовувати примус, обмежувати або позбавляти людину її прав і свобод, наданих Конституцією.

Розглядаючи роль суду у забезпеченні права людини на повагу до її гідності, необхідно перш за все зауважити на місцях та роль судді (суду) у встановленні об'єктивної істини у кримінальній справі.

Під об'єктивною істиною, що встановлюється судом у кримінальному процесі, належить розуміти відповідність висновків суду, зроблених у вирокі, фактичним обставинам справи, які мали місце у дійсності і були встановлені судом на підставі розглянутих і оцінених за внутрішнім переконанням доказів.

Законодавець, враховуючи, що для з'ясування обставин, які мають значення для правильного вирішення кримінальної справи, необхідна активна участь суб'єктів процесу, що належать до двох протилежних за змістом виконуваних ними функцій сторін – обвинувачення і захисту, закріпив у Конституції України, як одну з основних засад судочинства, змагальність сторін і свободу в наданні ними суду своїх доказів і в доведенні перед судом їх переконливості (п.4 ч.3 ст.129). Суду у цьому змаганні відведена роль безстороннього спостерігача, який має виконувати функцію правосуддя, зберігаючи свою неупередженість.

Саме з цією метою Закон України "Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України" від 21 червня 2001 року докорінно змінив роль суду в судовому розгляді справи шляхом позбавлення його власної ініціативи й активності

у з'ясуванні обставин, які мають значення для правильного вирішення кримінальної справи, а, по суті, з суду було знято обов'язок з'ясування істини у кожній кримінальній справі. Це дістало вияв у тому, що в ст.22 КПК України суд виключено з числа органів, які зобов'язані всебічно, повно і об'єктивно досліджувати обставини справи; у ст.260 КПК, відповідно, з головуючого знято обов'язок спрямовувати судові слідство на всебічне, повне і об'єктивне дослідження всіх обставин справи; а зі ст.296 КПК виключено частини 5 і 6, згідно з якими суду надавалося право з власної ініціативи винести ухвалу про виклик у судові засідання нових свідків, про призначення експертизи і витребування документів та інших доказів.

Таким чином, зміни, внесені згаданим законом, свідчать про прагнення законодавця до "чистоти" змагальності судового процесу за умови пасивності суду і головуючого під час розгляду справи. Така лінія у реформуванні кримінального процесу, в цілому, і стадії судового розгляду, зокрема, видається неприйнятною з точки зору закріплених в Конституції України принципів незалежності суддів і підкорення їх лише закону (ч.1 ст.129), з'ясування істини у справі (ст.31, п.3 ч.3 ст.129). Змагальність сторін у кримінальному процесі – не самоціль, вона має сприяти з'ясуванню істини у кожній кримінальній справі і забезпеченню реалізації цих принципів. У судовому розгляді суду має належати роль органу, який є відповідальним за правильне вирішення справи. На думку В.П. Шибіко, неприпустимо, щоб один принцип

кримінального процесу пере-креслював інший чи інші, у даному разі принцип змагальності – принципи здійснення правосуддя виключно судами, незалежності суддів і підкорення їх тільки закону, з'ясування істини у справі" [8, С. 100].

Згадаємо й інші принципи, а саме принципи справедливості та здійснення правосуддя незалежним судом, які закріплено в ст.10 Загальної декларації прав людини (1948 р.), а також в ст.6 Конвенції про захист прав людини і основних свобод (1950 р.), де зазначено, що для встановлення обґрунтованості пред'явленого особі кримінального обвинувачення, вона має право на те, щоб її справа була розглянута прилюдно і з додержанням усіх вимог справедливості. На наш погляд, вимоги справедливості при розгляді кримінальної справи судом тісно пов'язані із забезпеченням реалізації принципу поваги до гідності особи.

Окрім зазначених положень, Комітет міністрів Ради Європи у 1994 році схвалив Рекомендацію № R (94) 12 щодо незалежності, дієвості та ролі суддів [5, С.262-265], а у 1998 році в Україні була оприлюднена Європейська Хартія про статус суддів [2, С.2-9], в яких закріплено право людини на незалежний та неупереджений суд.

Крім того, Закон України "Про судоустрій і статус суддів" у розділі першому "Засади організації судової влади", надав конкретне визначення основних понять і категорій, які застосовуються під час здійснення правосуддя. Так, виходячи зі змісту ст. 2 перед судами України, стоїть завдання по забезпеченню кожній особі права на

справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також чинними міжнародними договорами.

Реалізація принципу поваги до гідності особи, має місце також під час виконання суддею (судом) свого конституційного обов'язку щодо забезпечення прав та свобод громадян, у тому числі підсудного, а також щодо поновлення порушених прав потерпілого та забезпечення у ході судового засідання рівності прав усіх учасників кримінально-процесуального провадження.

Під час розгляду кримінальної справи в суді суддя реалізує кримінально-процесуальне право, яке в певних випадках потребує тлумачення. О.Ф. Коні свого часу підкреслював, що "язик закона скуп и лаконичен, и краткие его определения требуют подчас вдумчивого толкования, которое невозможно без проникновения в мысль законодателя". Він зазначав, що у тлумаченні закону має вираження розумна людяність, яка утворює один з елементів істинної справедливості, саме тому суддя не повинен привносити у тлумачення закону свої особисті смаки, симпатії та антипатії [3, С.87-88].

Суддя не вправі розбіжно тлумачити норми закону або тлумачити їх за аналогією при обґрунтуванні покарання. Свобода тлумачення безумовно веде до свавілля, яке пов'язане з порушенням прав і свобод особистості й неповагою до її гідності. У правовій державі суттєве значення має положення відповідно до якого, людина знаходиться в залежності від законів, а не від осіб, які їх застосовують. Особиста гідність людини знає

страждань, коли вона повинна пристосовуватись до поглядів та почуттів судді. Відправляючи правосуддя суддя повинен виходити з призначення кримінального судочинства.

Визнання гідності особи на конституційному рівні передбачає, що в ході судового процесу предметом розгляду суду (судді) можуть бути тільки конкретні дії, вчиненні підсудним, але в жодному разі не сам підсудний. Суддя не вправі перетворювати підсудного на об'єкт впливу й піддавати його ставленню, яке принижує його людську гідність. Повага до гідності особи не повинна закінчуватися у зв'язку з передачею особи до суду.

Внутрішнє суддівське переконання є критерієм оцінки доказів. Критерієм оцінки самого внутрішнього суддівського переконання, тобто критерієм його істинності, є обґрунтованість переконання суддів об'єктивними обставинами справи. До того часу поки у судді залишаються сумніви відносно якого-небудь факту, то цей факт не може вважатися встановленим і суд не може у вирокі посилатись на нього для обґрунтування своїх висновків про винуватість підсудного. Якщо сумнів стосується основного питання – про винуватість підсудного, то якою б високою не була б вірогідність цієї винуватості, суд не може проголосити обвинувальний вирок, він має за наявності визначених законом підстав направити справу на додаткове розслідування або, якщо це розслідування за обставинами справи неможливе, безцільне, завідомо не зможе здобути нових доказів, – проголосити вправдувальний вирок.

Саме тому, суддя використо-

вуючи свою владу, не повинен приймати рішень по відношенню до підсудного на підставі домислів, заснованих не на фактах, а на власному ставленні до нього (підсудного), симпатії або антипатії, стверджуючи це як дійсність.

Кожна людина внутрішньо має бути переконаною у своїй значимості, в психологічній та духовній цінності в особистих очах та очах інших людей, оскільки вона не здатна довго існувати без почуття особистої значимості [7, С.45-51]. У ході судового процесу права, якими наділена особистість, надають їх можливість набуття почуття особистої значимості, здатність впливати на обставини й забезпечити самоповагу.

Таким чином, ще раз напрошується висновок про те, що визнання гідності людини потребує орієнтування професійної та правової свідомості судді на забезпечення у першу чергу реалізації принципу поваги до гідності особи під час відправлення кримінального судочинства.

Відповідно до ст.129 Конституції України однією з засад судочинства є гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами. Втілення ідеї гласності у судочинство має велике значення для формування правосвідомості населення, довіри до правосуддя, забезпечує виховний вплив, відкрито та позитивно впливає на етику взаємовідносин учасників процесу, сприяє підвищенню професійної кваліфікації суддів, завдяки кращому баченню в таких умовах своїх помилок і промахів, а також позитивних моментів діяльності.

Предмет гласності у кримінальному судочинстві складає інформація, яка безпосередньо пов'язана із реалізацією правових норм у судовій діяльності. Але якщо на досудовому розслідуванні (постановленні вироку в нарадчій кімнаті) ця інформація повинна бути процесуально оформленою, цілісною та завершеною, то в процесі судового розгляду вона, крім того, підлягає оприлюдненню через розголошення змісту окремих показань, матеріалів, документів тощо [4, С.21].

Гласність кримінального процесу забезпечує дотримання всіх прав, свобод і законних інтересів громадян, які беруть участь у справі, оскільки будь-яке їх порушення стає відомим громадськості, яка реагує на них, вимагає їх усунення і недопущення у майбутньому.

Відкритий розгляд справ має не тільки позитивні, а й негативні наслідки. Тому кримінально-процесуальний закон передбачає винятки з принципу гласності, якщо його цілі суперечать державним і суспільним інтересам, інтересам особи, які є важливішими ніж сам принцип. Визначальне місце в цьому займає принцип поваги до гідності особи у кримінальному судочинстві.

Суддя на стадії попереднього розгляду справи приймає рішення, яке стосується моральних інтересів особи, а саме про розгляд справи у закритому судовому засіданні (п.10 ст.253 КПК України). Аналіз ст.20 та ч.4 ст.271 КПК України дає підстави виділяти два правові способи обмеження гласності судового процесу: 1) проведення закритого судового розгляду; 2) обмеження допуску окремих ка-

тегорій громадян на відкритий судовий розгляд.

Кримінально-процесуальний закон в основі проведення закритого слухання у кримінальній справі передбачає різні причини. Мета встановлення таких умов розгляду теж різна, серед них: захист від розголошення державної, військової таємниці, захист неповнолітніх від небажаного впливу, а також захист суспільної моралі і особистого життя громадян [1, С.54].

Кримінально-процесуальний закон передбачає обов'язок суду розглянути справу в закритому судовому засіданні в наступних випадках:

- коли відкритий розгляд справи суперечить інтересам охорони державної таємниці;
- коли підсудним є особа, яка не досягла 16-річного віку;
- коли розглядаються справи про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи;
- коли є небезпека розповсюдження відомостей про інтимні сторони життя осіб, які беруть участь у справі;
- коли цього потребують інтереси безпеки осіб, взятих під захист.

З позиції охорони честі та гідності особи особливої уваги заслуговують багато з перелічених положень. Розглянемо кожне з них окремо з позиції реалізації принципу поваги до гідності особи у кримінальному судочинстві.

Одним з мотивів проведення судового розгляду у закритому режимі в справах про злочини осіб, які не досягли 16-річного віку є підвищена вразливість, навіюваність підлітків. Існує досить великий ризик негативного впливу на них з боку присутніх

у залі судового засідання сторонніх осіб та їх поведінка, що може зашкодити одержанню від неповнолітніх повних і правдивих показань.

З позиції захисту гідності особи у кримінальному судочинстві, заслуговує на увагу наступна підстава закритого судового розгляду, а саме вид кримінально-караного діяння. Так, ч.2 ст.20 КПК України передбачає, що закритий судовий розгляд, крім того, допускається у справах про статеві злочини. З огляду на те, що формулювання кримінально-процесуального закону відповідають класифікації злочинів, що міститься у чинному Кримінальному кодексі, можна стверджувати, що у даному випадку мова йде про склади злочинів, передбачених статтями 152–156 КК України.

Але на думку автора, слід зауважити, що шкода честі та гідності особи може бути завдана при розгляді й інших складів злочинів, а саме: розголошення таємниці усиновлення (ст.168 КК України), незаконне проведення абортів (ст.134 КК України), зараження венеричної хворобою (ст.133 КК України), зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ст.130 КК України), неналежне виконання професійних обов'язків, що спричинило зараження особи вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ст.131 КК України), та інші склади злочинів, де мова йде про будь-які питання, що порушують честь та гідність особи. Перелік злочинів, при судовому розгляді яких може бути прийнято рішення про закритий судовий розгляд справи, не повинен бути вичерпним.

У всіх випадках вирішення питання про закритий розгляд справи необхідно враховувати наступне. З метою реалізації принципу поваги до гідності особи у кримінальному судочинстві України при попередньому розгляді справи суддя по кримінальній справі за ознаками будь-якого складу злочину повинен вирішити питання про те, чи може відкритий судовий розгляд справи привести до розголошення відомостей, які принижують честь та гідність особи, або містять відомості про інтимні сторони життя, чи не зашкодить відкритий процес збереженню державної або іншої (професійної) таємниці.

Окрім цього, реалізація принципу поваги до гідності особи при попередньому розгляді справи суддею пов'язана із застосуванням суддею норм, які регламентують порядок закриття кримінальної справи або її зупинення (п.2 ч.1 ст.237 КПК України). Відповідно до частини 1 статті 248 КПК України суддя на стадії попереднього розгляду справи має право винести постанову про закриття кримінальної справи, за наявності підстав передбачених ст.6, ч.1 ст.7, ст.ст.7-1, 7-2, 8, 9, 10 та 11-1 КПК України. При цьому закриття справи на цій стадії може відбутися як за наявності реабілітуючих підстав, так і за тих, що не реабілітують підсудного. Закриття кримінальної справи за реабілітуючими підставами – виправдовує невинуватого, відновлює гідність та честь особи, яка безпідставно була притягнута до кримінальної відповідальності через слідчу помилку. Своєчасне закриття кримінальної справи надає можливість виправити помилку ор-

ганів досудового розслідування й на більш ранній стадії відновити порушену честь та гідність особи, повернути особі добре ім'я.

Таким чином, слід зауважити, що під час попереднього розгляду справи суддею вирішуються питання, спрямовані на відновлення честі та гідності особи, які були порушені на попередніх стадіях кримінального судочинства.

Але не завжди закриття кримінальної справи на цій стадії задовольняє обидві сторони. Тому законодавець передбачив певні строки для подання апеляції до апеляційного суду. Залишається не зрозумілим, чому протягом трьох діб копія постанови надсилається сторонам, а строк подання апеляції відраховується з моменту винесення постанови і складає сім діб (ч.2 та ч.3 ст.248 КПК України). Таким чином, принцип забезпечення рівності сторін буде залежати від швидкості роботи помічника судді, канцелярії суду або взагалі поштового відділення? Враховуючи те, що зазначені обставини не є предметом нашого дослідження, зупинимося лише вказавши на проблему.

Таким чином, на стадії попереднього розгляду справи суддею реалізуються такі складові принципу поваги до гідності особи як попередження завдання шкоди нематеріальним благам й відновлення честі та гідності особи, яку незаконно було притягнуто до кримінальної відповідальності.

В стадії судового розгляду суд (суддя) виносить вирок, в якому реалізується у повній мірі процесуальна функція суду – вирішення кримінальної справи по суті. У цій стадії кримінального

судочинства, принцип поваги до гідності особи діє в рівних долях відносно всіх учасників процесу. З одного боку суд, який виніс обвинувальний вирок особі, захищає честь та гідність потерпілого, які було порушено під час вчинення злочину. З іншого боку суд, який виніс виправдувальний вирок, відновив честь та гідність особи, яку було притягнуто до кримінальної відповідальності через слідчу помилку [6, С.74].

Необхідно зазначити, що реалізація принципу поваги до гідності особи у кримінальному судочинстві в цій стадії пов'язана не тільки з винесенням вироку, як підсумкового процесуального акту. Процесуальні дії та процесуальні правовідносини, які здійснюються в даній стадії судочинства, пов'язані із забезпеченням моральних інтересів особи. Судовий розгляд справи відбувається у присутності усіх учасників процесу, на очах у громадян, які знаходяться в залі судового засідання, вимагає необхідності неухильного дотримання судом прав та законних інтересів учасників процесу. Оприлюднення певної інформації (свідчення та показання учасників процесу) може містити відомості інтимного характеру. Це може завдати моральної шкоди особі. На цей випадок закон містить норму, яка передбачає можливість проведення закритого судового розгляду (ч.2 ст.20 КПК України), але кримінально-процесуальним законом України не передбачена можливість винести постанову про закритий судовий розгляд кримінальної справи на стадії судового розгляду. Але на практиці виникають питання, коли така необхідність виникає під

час дослідження частини епізодів злочинної діяльності або конкретних обставин, які стосуються честі та гідності особи, яка бере участь у справі. На думку автора, доцільно керуватися вимогами статті, яка регламентує порядок винесення ухвал у судовому засіданні (ст. 273 КПК України), відповідно до якої в усіх питаннях, які вирішуються судом під час судового розгляду, суд виносить ухвали; при одноособовому розгляді справи в зазначених у цій статті випадках суддя виносить постанови.

Аналізуючи чинне законодавство, автор прийшов до висновку, що не усі учасники кримінально-процесуальних відносин, мають право заявляти клопотання. Чинний кримінально-процесуальний закон, передбачає право заявляти клопотання такими учасниками процесу, як підозрюваний, обвинувачений, їх захисники, потерпілий та його законний представник, експерт, цивільний позивач, цивільний відповідач та їх представники. Слід зауважити, що зацікавленість у нерозголошенні інтимних сфер життя може виникнути не тільки у потерпілого або підсудного. Якщо виникає питання про нерозголошення інтимних сторін життя свідка, яким чином необхідно діяти, не порушуючи права учасників процесу? Не включення свідка у коло суб'єктів, які мають право заявляти клопотання, на нашу думку, є законодавчою прогалиною. У зв'язку з цим, доцільно включити у кримінально-процесуальний закон норму, яка б передбачала право свідка на заявлення клопотань, особливо, якщо мова йде про захист його гідності.

Судове слідство – є цен-

тральною частиною судового розгляду, в якій суд та інші учасники процесу всебічно вивчають усі обставини скоєного злочину, досліджують докази, зібрані під час досудового розслідування, подані учасниками процесу або отримані судом самостійно, з метою встановлення об'єктивної істини і забезпечення правильного застосування закону.

Враховуючи специфічні риси процесуальних умов доказування під час судового слідства судові дії по дослідженню фактичних даних мають певні відмінності від слідчих дій в ході досудового розслідування. Основними судовими діями, які характеризують процес доказування на стадії судового слідства є допити підсудного, потерпілого, свідка, пред'явлення для впізнання, проведення експертизи, огляд і оголошення документів, огляд місця події.

З метою перевірки і уточнення фактичних даних, одержаних у ході судового слідства, суд мотивованою ухвалою, а суддя – постановою вправі доручити органу, який проводив розслідування, виконати певні слідчі дії. В ухвалі (постанові) зазначається, для з'ясування яких обставин і які саме слідчі дії необхідно провести, та встановлюється строк виконання доручення (ст.315¹ КПК України).

З точки зору охорони честі та гідності особи при провадженні судового слідства необхідно зауважити, що розглянуті раніше положення реалізації даного принципу при виконанні слідчих дій на стадії досудового розслідування можна розповсюдити і на слідчі дії при здійсненні судового слідства. Це стосується як процесуальної форми регла-

ментації процесуальних дій, так і етичних й моральних вимог до порядку їх проведення.

Отже, з урахуванням викладеного вище можна сформулювати наступні **висновки**. Реалізація принципу поваги гідності особи у судових стадіях кримінального провадження, будучи етичною підставою судового розгляду, визначає етичний характер здійснюваних судом процесуальних дій, служить гарантією справедливості судового розгляду.

Цей принцип реалізується як у порядку здійснення правовідносин, так і у змісті рішень, які виносить суддя (суд) визначаючи винність або невинуватість підсудного у здійсненні інкримінованого злочину. З одного боку суд, який виніс обвинувальний вирок особі, захищає честь та гідність потерпілого, які було порушено під час вчинення злочину. З іншого боку суд, який виніс виправдувальний вирок, відновив честь та гідність особи, яку було притягнуто до кримінальної відповідальності через слідчу помилку.

З метою реалізації принципу поваги до гідності особи у кримінальному судочинстві України необхідно внести зміни до ч. 2 ст. 20 КПК України, які б розширили коло підстав для закритого судового розгляду справи. До вже існуючих підстав, на думку автора слід додати:

- коли відкритий розгляд справи суперечить інтересам охорони професійної (військової, лікарняної, службової, тощо) таємниці;
- коли є небезпека розповсюдження інформації про особисте життя осіб, які беруть участь у справі, яка може зашкодити їх гідності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гласность судебной деятельности по уголовным делам / Отв. ред. В.В.Леоненко. – К.: Наук. думка, 1993. – 188 с.
2. Європейська Хартія про статус суддів // Вісник Верховного Суду України. – 1998. – № 4. – С.2-9.
3. Кони А.Ф. Нравственные начала в уголовном процессе // Избранные труды и речи. – Тула, Автограф, 2000. – 640с.
4. Король В.В. Засада гласності та її обмеження в кримінальному судочинстві України. Дис. ... канд. юрид. наук. – Львів, 2002. – 205с.
5. Кримінально-процесуальний кодекс України з постатейними матеріалами / За відп. ред. Шибіко В.П. – К., 2000. – 784с.
6. Москалькова Т.Н. Честь и достоинство: как их защитить? (Уголовно-процессуальный аспект). – М. – 1992. – 465с.
7. Ролло Мей. Сила и невиновность. В поисках истоков насилия. – М.: Смысл, 2001. – 319с.
8. Шибіко В.П. “Мала реформа” судового розгляду кримінальної справи: рух від істини до змагальності // Судова реформа в Україні: проблеми і перспективи: Матеріали наук.-практ. конф., 18-19 квітня 2002 р., м. Харків / Редкол.: В.В.Сташис (голов. ред.) та ін. К.; Х.: Юрінком Інтер, 2002. – С.100-105.

РЕЦЕНЗИЯ

Охорона здоров'я та права людини Ресурсний довідник (Здравоохранение и права человека) Ресурсный справочник

Под редакцией Джонатана Коена, Тамар Езер,
Пола Мак Адамса и Минди Милоф.
Предисловие Арье Найера.

Научная редакция украинской версии Ирины Сенюта.
Издание Института открытого общества (Нью-Йорк, США)
и Международного учебного центра в области прав человека.

Украинская версия: издательство Львовского областного
благотворительного фонда «Медицина і право», Львов, 2011, 600 с.

Автор предисловия к украинскому изданию, научный редактор и руководитель проекта Ирина Сенюта – президент Всеукраинской общественной организации «Фонд медицинского права и биоэтики Украины», организатор и руководитель пяти Международных научно-практических конференций по медицинскому праву, кандидат юридических наук, доцент, делегат 18-го Всемирного конгресса по медицинскому праву (Загреб, Хорватия, 8-12 августа 2010 г.), избранная членом Всемирной Ассоциации медицинского права, известная украинская правозащитница, с международным признанием, адвокат. И.Сенюта в предисловии отмечает, что бурное развитие медицинского права в Украине, активизация правозащитного, право-просветительского, правоприменительного механизмов, институционализация в этой сфере обуславливают потребность основательного доктринального фундамента и практических знаний и навыков.

Авторский коллектив – эксперты Института открытого общества (США) подготовили сборник, призванный помочь ученым в исследовании как очерченных тем издания, так и тех, которые не исследованы в данной книге; практикам – в правозащитной, правоприменительной деятельности, направленной на защиту прав человека. В этом научно-практическом издании изложены отдельные темы, которые являются приоритетными направлениями стратегии работы программы «Общественное здоровье» Института открытого общества. Читатель сможет ознакомиться с каталогом прав и формами защиты прав пациентов в области оказания медицинской помощи, обеспечения прав человека в здравоохранении, и в частности, в таких направлениях, как ВИЧ / СПИД, наркомания (уменьшение вреда), оказание психологической и паллиативной помощи, сексуальное и репродуктивное здоровье, охрана здоровья национальных меньшинств.

Эта книга – первое в Украине